

אלול – חודש השתתפות

א. קיצור שולחן ערוך, סימן קכח סעיף א

עוד אמרו דורשי רשומות ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב
5 זרעך ראשי תיבות אלול וכן אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות
אלול. וכן איש לרעהו ומתנות לאביונים ראשי תיבות אלול.
רמז לשלשה דברים שהם תשובה, תפלה וצדקה שצריכין
להזדרז בהם בחודש זה ומל ה' וגו' רומז לתשובה. אני לדודי
55 וגו' רומז לתפלה שהיא רנת דודים, איש לרעהו ומתנות
לאביונים רומז לצדקה. 10

ב. בראשית פרק כח פסוק כ - כב

וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לַאֲמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה
אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ: וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם
אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה יָקֹץ לִי לְאֱלֹהִים: וְהָאֵבֶן הַזֶּאת אֲשֶׁר שָׁמָּה
15 מִצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תֵּתֵן לִי עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ:

ג. דעת זקנים מבעלי התוספות - בראשית פרק כח פסוק כב

וכל אשר תתן לי - מדרש יעקב תקן לתת מעשר מן הממון.

ד. תלמוד בבלי מסכת תענית דף ט עמוד א

20 ואמר רבי יוחנן מאי דכתיב עשר תעשר - עשר בשביל
שתתעשר.

ה. דברים פרשת ראה פרק יד פסוק כב

עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה:

ו. תוספות מסכת תענית דף ט עמוד א

25 עשר תעשר - הכי איתא בסיפרי עשר תעשר את כל תבואת
זרעך היוצא השדה שנה שנה אין לי אלא תבואת זרעך שחייב
במעשר, רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מניין? ת"ל את כל
דהוה מצי למימר את תבואתך מאי כל לרבות רבית ופרקמטיא
וכל דבר שמרויח בו.

ז. ט"ז יורה דעה סימן שלא ס"ק לב

30 ומו"ח ז"ל כתב שהמעשר של ממון שלנו אין בו חיוב לא מן
התורה ולא מדרבנן ותמהתי שהרי ר"ס רמ"ט מבואר שחיוב
גמור הוא כמ"ש כל הפוסקים והב"י בשם ירושלמי.

ח. כ"ק הרבי מילובאוויטש - תורת מנחם, חלק א' עמוד 188

35 והנה האדם, כמו כל הנבראים ואפילו מלאכי עליון, בעל גוף
ונפש הוא, וכמו שיש עני בגוף וצרכי הגוף, כך יש עני בנפש
וצרכי הנפש, לכן גם בצדקה - ישנה צדקה בגשם וצדקה
ברוח וכמרז"ל (תנא דב אליהו רבה פכ"ז) "כי תראה ערים
40 וכסיתו", כיצד? אלא אם ראית אדם שאין בו דברי תורה
הכניסהו לביתך ולמדהו קריאת שמע ותפלה ולמדהו כו'
וזרזהו במצות. וכמו שבקשת כל אחד ואחת מאתנו היא
לכתיבה וחתומה טובה בגשמיות וברוחניות, כך על כל אחד
ואחת מאתנו להשתדל בצדקה הגשמית וצדקה הרוחנית גם
45 יחד, ובפרט בימי אלול ותשרי. ובבואנו בימים האלו לפני מלך
מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא יהיה בידי כל אחד ואחת
מתנתו כולנו - חשבון גדול, גדול לפי מאודו שלו, של צדקה

שעשה להושיע את העני בגשם, ושל צדקה שעשה להושיע את
העני ברוח. וכמו שבצדקה בגשם גם עני בגשם מחוייב בה, כי
אין לך עני שאינו יכול למצוא אופן איך לעזור לעני חברו, כך
בצדקה ברוח שגם העני ברוח מחוייב בה, כי אין לך איש ואשה
בישראל שאינו יכול להשפיע על בני ובנות ישראל לקרבם
ליראת שמים תורה ומצות, ולפום גמלא שיחנא, אשר
העשירים בגשם והעשירים ברוח - בעלי תורה יושבי אהל ובני
הישיבות - צריכים לבזבז ביד רחבה מממונם ומידיעותיהם
להצלת, רפואת והבראת נפש וגוף אחיהם ואחיותיהם שיחיו.

ט. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ה סימן לב

.... כמו כן הוא בלמוד התורה אסור להת"ח לדקדק בזמנו
לומר שצריך בזמן זה ללמוד בעצמו שיהיה זה יותר תועלת
וכשילמד לאחרים ילמד רק לתלמידים שמחזקין את רבם,
אלא צריך לבטל מזמנו וללמד לאחרים אף שלעצמו לא יהיה
תועלת מהחויב ללמד תורה לאחרים אף לאלו שהוא רק
להתלמיד יהיה תועלת. ומאחר שלא נמצא שיעור כמה זמן
ילמד לאחרים אף באופן שלעצמו לא יהיה תועלת רק להם,
אמרתי שהוא חלק עשירית מהזמן שיש לו שיש ללמוד התורה
שהוא לפי סדרי הישיבות בזמנו הקבועים לכל התלמידים
שעה ליום שיש לתלמידים ללמוד עם תלמידים פחותים, ואף
שליכא ראיא לדבר זכר לדבר איכא ממעשר כספים, אך אף
דבכספים הוא מצוה מן המובחר ליתן עד חומש כדאיתא
בשו"ע יו"ד סימן רמ"ט סעיף א', לא שייך לומר שיהיה מצוה
מן המובחר ליתן חומש מזמנו ללמד לאחרים דהרי אינו רשאי
להפסיד מהזמן שצריך ללמוד לעצמו שהוא קודם, וכבר
נתפרסם דעתי בזה בהישיבות. ובזכות זה לא רק שלא יפסידו
מתורתם כלום אלא עוד יעלו מעלה מעלה במדרגה יותר גדולה
כדמצינו בחסידים הראשונים בברכות דף ל"ב ע"ב ... אבל
העיקר כיון שעשו לשם שמים נתברכו בהצלחה גדולה בלמודם
בזמן הקצר כמו בכל היום, שלכן גם אלו שלומדין עשירית
מזמנם עם אחרים משום שרוצים לקיים גם ללמד לאחרים
וגם הוא חסד גדול מאד ודאי מתוך שעושים לשם שמים
יתברכו בהצלחה בתורתם עוד יותר ויותר.

י. שמחה רז - מעשה ברבי ישראל בעל שם טוב, עמוד 69

גלגל החוזר בעולם: מעשה בפלוני שבא לבית הבעש"ט ליתן לו
שלוש. החזיר לו הבעש"ט שלום ושאלו - מה בקשתך, ר'
יהודי? ענה האיש: אין לי שום בקשה מכבודו. עברתי דרך
מזיבוזי ואמרתי: יהודי עובר דרך מזיבוזי ולא ילך לשאול
לשלומו של רבי ישראל בעל שם טוב המפורסם בעולם? זולת
זאת איני נצרך לשום דבר לא לעצה ולא לעזרה. יש לי ברוך
השם פרנסה ובני ביתי בריאים.

אמר לו הבעל שם טוב: כיון שמעלתו אינו נצרך לשום דבר
אספר לו מעשה. בעיר פלונית היו שני חברים שגדלו יחד
מילדותם, הלכו ל"חדר" אחד, למדו בחברותא בבית המדרש
והיתה אהבה גדולה ביניהם. לא יכלו כלל לשער לעצמם
אפשרות להיפרד זה מזה. לימים נשא אחד מהם בת עירו
לאשה והשני מצא את בת זוגו בברדיצ'ב ושם היתה דירתו
אחרי החתונה. בפרידתם הסכימו החברים לעמוד בקשרי
מכתבים. מתחילה החליפו ביניהם מכתבים כסדרם, כפי
שקיבלו על עצמם. אולם במרוצת השנים ומחמת רוב טרדות,
פחתו המכתבים והלכו עד שפסקו לגמרי.

100 ויהי היום ונהפך הגלגל על התושב בברדיצ'ב, הגיע ממש עד פת לחם. נזכר בחברו בן עירו, שהצליח, על פי השמועה, להתעשר. נסע אליו לבקש ממנו עזרה. כשבא אצלו שמח עליו חברו הרבה. ישבו והסיחו בימים ראשונים, העלו זכרונות. וכטוב לב החברים הסיח האורח לפני ידידו את צרת לבו וביקשו להצילו מחרפת רעב. אמר לו חברו: הריני מוכן לתת לך מחצית מרכושי. אנשים אחים אנחנו, חברים מילדותנו, נפשי קשורה בנפשך. ובכן, אחי, נחלק בינינו את רכושי. כמאמר חכמינו ז"ל: "שלי שלך". והרי לך הן צדקי כתוב וחתום.

105 נתן לחברו מחצית מרכושו. חזר חברו לביתו לברדיצ'ב, פרע חובותיו וחיידש מסחרו. האירה לו ההצלחה פניה ושוב נתעשר אך חברו בעיר מולדתו, איבד פתאום את הונו בעניין רע ונעשה עני ואביון. אף הוא נזכר בחברו מן ה"חדר", שבשעת דחקו עמד לו ותמך בו ביד רחבה. נסע לברדיצ'ב ושם נודע לו לשמחתו, כי חברו שוב עלה בסולם ההצלחה ונעשה עשיר.

110 קיוה כי חברו ישלם לו כגמולו. לגודל צערו ותמהונו סירב חברו לעזור לו. כך הוא אמר: אמנם זכור אזכור לך, ידידי ורעי, את החסד שעשית עמדי כשאני הייתי יורד מנכסי, אבל מה אעשה ואיני יכול לעזור לך אף במעט. צא וראה גלגל החזור בינינו. כשאתה עולה אני יורד וכשאני יורד אתה עולה. ואם אחלצך ממצוקתך, שוב תשלח ידך במסחר ותעלה מעלה מעלה, מיד ארד אני מטה מטה. אדם קרוב אצל עצמו, ואין הוא מוכן לדלדל עצמו בידיים. אין אדם חופר לעצמו בור, ליפול לתוכו.

115 חברו ה"יורד" מנכסיו, שב לעירו אבל וחפוי ראש, אך רוחו לא נפלה בקרבו. נמצאו לו בעירו קצת אנשים טובים, שעזרו לו ברב או במעט. ושוב האירה לו ההצלחה את פניה ובעזרת השם יתברך נחלץ ממצוקתו ואף עשה הון ועושר. אצבע ההשגחה! כיון שזרחה שמשו של זה שקעה שמשו של חברו. שוב ירדו פלאים עסקיו בברדיצ'ב ונעשה "יורד" גמור. בצר לו פנה שוב אל חברו בעיר מולדתו. חברו הטוב לא זכר לו את רוע לבו ולא נטר לו טינה. נהג בו עין יפה וחלק לו ביד נדיבה מחצית מרכושו. אף הודיע לו, כי בלב שלם סלח לו בשעתו חטאו כנגדו. בטוח היה בהשם יתברך שיעמיד לו ריווח והצלחה ממקום אחר.

125 לשנים, הלכו שני הרעים לעולמם ביום אחד. וכשהגיעו לפני בית דין של מעלה יצא פסק דין לשלוח את החבר גומל הטוב לגן עדן ואת כפוי הטובה לגיהנום. אך החבר הטוב הודיע שלא יכנס לגן העדן, אלא בלוויית חבר ילדותו שיחדיו גדלו, ב"חדר" אחד למדו ובבית המדרש ישבו בצוותא ולמדו ש"ס ופוסקים. כששמעו בבית דין של מעלה תביעה זו, נעשה רעש גדול. חזרו ועיינו בדינם. יצא פסק דין, ששניהם ישובו לעולם התחתון, החבר הטוב יהיה עני ואביון. והיה אם רעהו העשיר יתקן מה שפגם בגלגול הראשון ויעזור לחברו ביד רחבה, יזכה בבוא יומו לחלק בגן העדן; ואם לאו – לאו.

135 וכך היה. אולם כשהגיע החבר העני אל בית חברו העשיר לבקש ממנו תמיכה, מצא על סף הבית משרת זועם, שסירב להכניסו לבית. עמד העני המסכן על סף הבית והיה מצעק בקולי קולות ומפציר במשרת להכניסו פנימה. המשרת חרפו וגידפו. שמע העשיר את הצעקות, יצא בחרי אף וציוה על המשרת לגרש את העני הטרודן. העני הרצוף והשבור מטלטולי הדרכים מעד ונפל מעל המדרגות ונפח את נשמתו.

140 כששמע האיש את הסיפור מפי הבעש"ט התעלף. וכששבה אליו רוחו געה בבכי מר וקרא: – אני הרשע, שהקשיח את לבו לעני מרוד. צויתי על המשרת לגרשו, ופרחה נשמתו.

145 הפטיר הבעש"ט: "ואתה אמרת, שאינך זקוק לעזרה ולא לעצה. וכי יש אדם שאינו צריך לשאול עצה או לבקש עזרה?"

150

יא. רבי שלמה מראדומסק - תפארת שלמה, פרשת שופטים

שום תשים עליך מלך אשר יבחר וגו' מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא. יש לדקדק מ"ש מקרב אחיך למה לא נאמר מבני ישראל. עוד י"ל מה היה הס"ד לתת עליך איש נכרי ח"ו נכרי ממש. אך הנ"ל עפ"י מ"ש ונשא אהרן את משפט בני"י על לבו וגו' היינו שבחי צדיק הדור צריך להיות במדריגת אהרן שהיה מוסר נפשו על בני"י והיה מקבל עליו כל מה שיבא ח"ו על בני"י שום רעה היה מוסר נפשו עליהם כדי להציל אותם מכל משפט ולבטל הדין מהם. ולזאת הבטיחו שלא יאונה לו כל נזק ח"ו כמ"ש בבואו ובצאתו ולא ימות כמבואר במ"א. וכ"כ בפי פנחס יפקוד ד' איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניהם היינו ג"כ שימסור נפשו עליה. וכמ"ש יזכו לרב טוב כו' בביאת גואל לחיי עוה"ב. פי' שיהיה להם גואל כזה שמוכן למס"נ לבא לחיי עוה"ב. וכן אי' בס' תנא דבי אליהו מפני מה זכה משה כו' שכל ימיו היה מתאנח על כבודן של ישראל כו' עי"ז זכה לגדולה כמ"ש ויגדל משה ויצא אל אחיו שכא"י מבני"י נדמה לו כאחיו ממש. וגם אהרן היה בבחי' זו כמ"ש ולכל בני אהרן תהיו איש כאחיו. כי מדת הכהונה הוא ג"כ בחי' החסד לעורר חסדים על בני"י צריך להיות בבחי' זו שכא"י מבני"י יהיה לו כאחיו ממש באהבת ישראל ולמסור נפשו עליהם. וזש"א והכחן הגדול מאחיו גדלו משל אחיו. זהו גדולתו מה שיהיה כל אחד כאחיו בעיניו. וז"ש חז"ל שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. פי' יראתו מהעונש וגזירות רעות ח"ו רק עליך ולא ישים כל מגמתו עבור עצמו כלל. וז"פ שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו שכל בחי' בחירתו בלתי לה' לבדו כנ"ל. מקרב אחיך תשים עליך מלך רמוז על הנ"ל שיהיה בלבו מס"נ עבור כלל ישראל. מקרב אחיך שמוכן להקריב א"ע עבור כלל ישראל במס"נ. מקרב אחיך. שיהיה כא"י מבני"י נדמה לו כאחיו זהו הראוי להיות לך מלך. לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא. פי' מי שאינו בבחי' זו ואתה נכרי בעיניו וגם אינו במס"נ עבורך. ועי"ז הבטיחה התורה כי לא יזיק לו כלל המס"נ הלוה. אדרבא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל. ועפ"י מיושב הכתוב להלן נביא מקרבך מאחיד כמוני יקים לך וגו' וכ"כ הטיבו אשר דברו נביא אקים להם מקרב אחיך כמוך. הלא כתיב ולא קם נביא עוד כמשה ואיך כתיב כאן כמוך. אך הפי' באותו הבחי' במס"נ כמו שמשרע"ה היה תמיד במס"נ עבור כלל ישראל. ולא שיהיה כמו מדריגת משה שלא קם כמוהו. רק בבחי' זו יהיה מנהיג הדור במס"נ ובאהבת ישראל כנ"ל:

יב. לקוטי תורה – פרשת ראה, דף לב.

משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו הוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו. ואחר-כך בבואו להיכל מלכותו אין נכנסים כי אם ברשות ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחיד סגולה. וכך העניין על דרך משל בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה.

יג. תורת מנחם - התועדויות תשמ"ט כרך א' עמ' 222

בזה מודגש תוכן המשל, שביכולת כל אחד לגשת למלך, כולל גם לבקש ממנו כל הבקשות, וגם אותם מקבל המלך בסבר פנים יפות, מכיוון שכל עניני הקב"ה ניתנים רק באופן של צדקה. נמצא שכל עניני הקב"ה הם בסבר פנים יפות. וכמו-כן צריך יהודי לעשות כלי (ודוגמא) לזה – לעסוק בנתינת צדקה. באופן של "כפליים לתושיה"...